

UTL 511

BİRİNCİ BÖLÜM

Dış Ticaret Politikasının Amaç ve Araçları

Uluslararası ekonomi politikasının kapsamı

- Gerek Türkçe, gerekse İngilizce literatürde dış ekonomi politikası (foreign economic policy) ile uluslararası ekonomi politikası (international economic policy) genellikle birbirilerinin yerlerine ve eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Dış ticaret politikası genel ekonomi politikasının bir aracıdır.
- Geniş anlamda dış ekonomi politikası veya uluslararası ekonomi politikası, hükümetlerin ticaret ve üretim faktörleri akışlarının yönüne, bileşim ve hacmine müdahaleye yönelik tüm faaliyetleri olarak tanımlanabilir.
- Dar anlamda dış ekonomi politikası hükümetlerin dış ticareti, iç ve dış yatırımları sınırlaması, düzenlemesi, teşvik etmesi veya bunlara yol göstermesi olarak kabul edilir.

Dış ekonomi politikası çeşitleri

- **Dış ticaret politikası**
- **Ödemeler bilançosu politikası** (balance of payments policy) – hükümetlerin ödemeler bilançosunu dengede tutmak veya denge bozulur ise dengeye getirmek için yapmış olduğu tüm faaliyetleri kapsayan bir politikadır.
- **Dış yatırım politikası** (foreign investment policy) – uluslararası uzun dönemli sermaye yatırımları ile ilgili kararları kapsamaktadır.
- **Dış yardım politikası** (foreign aid policy) – hükümetten hükümete olan ve yardım alan ülkede alt yapının kurulması, ekonomik kalkınmanın sağlanması veya askeri savunmanın gerçekleştirilmesini içeren borç ve hibelerini kapsamaktadır.

Dış ticaret politikası

Dış ticaret politikası, hükümetlerin ülke ticaretini sınırlandırmak ya da özendirmek amacıyla yaptığı düzenlemeleri konu almaktadır.

Dış ticaret politikasını, "*ülkenin dış ticaretini belirlenen hedefler doğrultusunda düzenlemek amacıyla alınan önlemler bütünü*" şeklinde de tanımlayabiliriz.

Ülkelerin dış ticarete müdahaleleri doğrudan ya da dolaylı yoldan yapılabilir. Doğrudan uygulanan dış ticaret politikaları (gümrük vergisi, tarifeler gibi) hükümetin doğrudan ülkenin dış ticaretini sınırlamak, arttırmak ya da yasaklamak amacıyla düzenlenmiş olabilir, başka amaçlar için alınan fakat dış ilişki ve ticareti etkileyen dolaylı yoldan müdahaleler de yapılabilir. Örneğin ülke içerisinde alınan herhangi bir ekonomik karar ithalat ve ihracatı kolaylıkla etkileyebilir. Bu uygulamalarla ilgili alınan kararlar Dış Ticaret Politikaları olarak adlandırılır.

Ekonomik yönden gelişmiş ülkelerin uyguladıkları dış ticaret politikaları tüm dünya ekonomisini ve diğer ülkeleri etkiler. Bu ülkelerin uygulayacağı herhangi bir sınırlama dünya ekonomisinde daralmaya yol açacağı gibi, uygulayacakları serbestleşme ekonomiyi geliştirir.

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde temel amaç kalkınma olduğu için devlet yoğun olarak dış ticaret politikalarını kullanır.

Dış ticaret politikası, ***serbest dış ticaret politikası*** ve ***koruyucu dış ticaret politikası*** olmak üzere iki dala ayrılır.

Dış ticarete hiç bir hükümet engelinin olmaması şeklinde ifade edilebilen klasik dış ticaret teorisine dayalı ***serbest dış ticaret politikası***, sanayi devrimini ilk gerçekleştiren İngiltere'de ve birçok Batı Avrupa Ülkesinde 20. yüzyıl başına kadar uygulanmıştır.

Sanayi devriminin daha geç gerçekleştiği Almanya korumacı dış ticaret politikası uygulamaya başladığı gibi tüm gelişmekte olan ülkeler, koruyucu dış ticaret politikası izlemek zorunluluğunu hissetmişlerdir. *Bu nedenle günümüzde, dış ticaret politikası denilince, genellikle koruyucu dış ticaret politikası kastedilmektedir.*

Dış ticareti *kısıtlayıcı bir hükümet politikası* tüketicilerin ithal mallarına daha yüksek bir fiyat ödemelerine sebep olurken, *liberal bir dış ticaret politikası* uluslararası ihtisaslaşmasının sağlamış olduğu avantajlardan daha fazla yararlanılmasını mümkün kılmaktadır.

Dış Ticaret Politikasının Kapsamı

Türkçeye "ticaret politikası" olarak çevirebileceğimiz İngilizce "commercial policy" ile "trade policy" veya "international trade policy" terimleri eşanlamlı olarak kullanılmaktadır.

Dış Ticaret Politikası Ödemeler Bilançosunun, cari işlemler hesabında ihracat ve ithalat kalemleri üzerindeki tüm hükümet faaliyetlerini kapsayan bir tür dış ekonomi politikasıdır.

DIŞ TİCARET POLİTİKASININ AMAÇLARI

- Dış ödemeler dengesizliklerinin giderilmesi
- Dış rekabetten korunma
- Ekonomik kalkınma
- Piyasa aksaklıklarının giderilmesi
- Ekonominin liberalleştirilmesi
- İ ekonomik istikrarın sağlanması
- Hazineye gelir sağlamak
- Dış piyasalarda monopol gücünden yararlanma
- OtarŐi
- Sosyal ve siyasi nedenler
- Dış politik amaçlar

Dış Ticarete Müdahale

Dış Ticarete Ekonomik Nedenli Müdahaleler

- Dış ödemeler bilançosunun istikrarsızlıklarının azaltılması
- Yerli endüstriyi dış rekabete karşı koruma
- Sanayileşme stratejisine göre müdahale
- İstihdamın artırılması
- Kendi kendine yeterlilik
- Kalkınmanın finansmanı için gerekli kamu gelirlerini sağlama
- İç piyasada tekelleşme eğiliminin kırılması

Dış Ticarete Ekonomik Olmayan Nedenlerle Müdahale

- Ülke Güvenliği
- Politik Nedenler

Dış Ticarete Müdahale

Dış Ticarete Ekonomik Nedenli Müdahaleler

1.1. Dış Ödemeler Bilançosunun İstikrarsızlıklarının Azaltılması

Bir ülkenin dış ödemeler bilançosunun açık vermesi, söz konusu ülkenin döviz rezervlerinin erimesine neden olur. Dış açıkla karşılaşmış ülkelerin ilk tepkileri, bu açığın dış borçla kapatılmasıdır. Ancak, açığın dış borçla kapatılması, kısa vadeli bir önlemdir.

Uzun vadede, ödemeler dengesi açığını kapatıcı bir politika izlemek gerekir ki, bunun için, dış ticarete, ithalatı kısıcı ve ihracatı teşvik edici müdahaleler yapmak yoluna gidilmektedir.

1.2. Yerli Endüstriyi Dış Rekabete Karşı Koruma (Bebek Endüstrilerin Korunması)

Gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan endüstrilerinin, üretim teknolojisi ve tesis ölçeği yanında, yetişmiş işgücü, standardizasyon ve pazarlama olanakları yönüyle, gelişmiş ülkelerin olgunlaşmış endüstrileriyle rekabet etmeleri çok güç ve hatta imkansızdır. Dolayısıyla, sanayileri yeterince gelişmemiş ekonomilerin yeni gelişen sanayilerini, rekabete dayanacak düzeye gelinceye kadar korumaları gerekmektedir. Bu nedenle önerilen koruyucu dış ticaret politikasına "**bebek endüstriler**" politikası adı verilmektedir.

Bebek Endüstri Tezi, ilk olarak Alexander Hamilton tarafından ortaya atılmıştır. Rakiplerine karşı dezavantajlı konumda bulunan bir endüstrinin, gelişip karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasını sağlayacak düzeye ulaşincaya kadar dış rekabete karşı korunmasını öngören merkantalist bakış açısını savunan uluslararası politik ekonomi yaklaşımıdır. Friedrich List tarafından geliştirilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulmuş bir endüstrinin uluslararası arenada, kapitalist piyasa koşullarından korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bebek endüstrilerinin dış rekabete karşı vergi indirimi, teşvik, gümrük tarifesi gibi yöntemlerle korunmasıdır.

1.3. Sanayileşme Stratejisine Göre Müdahale

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişmeyi sağlayabilmeleri için, tarımsal gelişme yanında, mutlaka sanayileşmeleri gerekir. Bu grup ülkeler, ithal ettikleri malları, kendi ülkelerinde üretme gayreti içine girerler. Bunun için, öncelikle üretimini geliştirmek istedikleri sanayi mallarının ithalatını kısıtlama, hatta yasaklama yoluna giderler ki, bu şekildeki sanayileşme stratejisine, "*ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi*" adı verilir.

Ne var ki, ithal ikamesine dayalı sanayileşme, dış rekabetin olmaması nedeniyle, yerli sanayinin yenilikleri uygulama gereksinimi duymamasına neden olurken, mevcut sanayiler bir yandan hantallaşırken ve aynı zamanda tekelleşme olanakları yakalamaktadırlar. Bu nedenle, ithal ikamesi sağlama amacıyla korunan sanayiler, belirli bir süre sonra, yavaş yavaş dış rekabete açılmalıdır.

İthal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisine alternatif olarak ortaya atılan bir diğer görüş, "*ihracata yönelik sanayileşme stratejisidir*".

İhracata yönelik sanayileşme stratejisinin özünde, karşılaştırmalı üstünlükler teorisinin "uzmanlaşma" görüşünü bulmak mümkündür.

Özellikle, 1970'lerde ithal ikameci sanayileşme stratejisi izleyen gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları sorunlar karşısında, bu ülkelere ihracata yönelik sanayileşme stratejisi izlemeleri öne sürülmüştür.

Öncelikle uzak doğu ülkelerince ve 1980'li yıllarda da ülkemizce benimsenen bu yeni stratejiye göre, gelişmekte olan ülkeler dış piyasaya açılmalı ve özellikle gelişmiş ülkelerle maliyet açısından rekabet edebilecekleri emek-yoğun üretim teknolojisine dayalı, tekstil, konfeksiyon ve tarıma dayalı sanayiler başta olmak üzere bazı alanlarda ihracata yönelmelidirler.

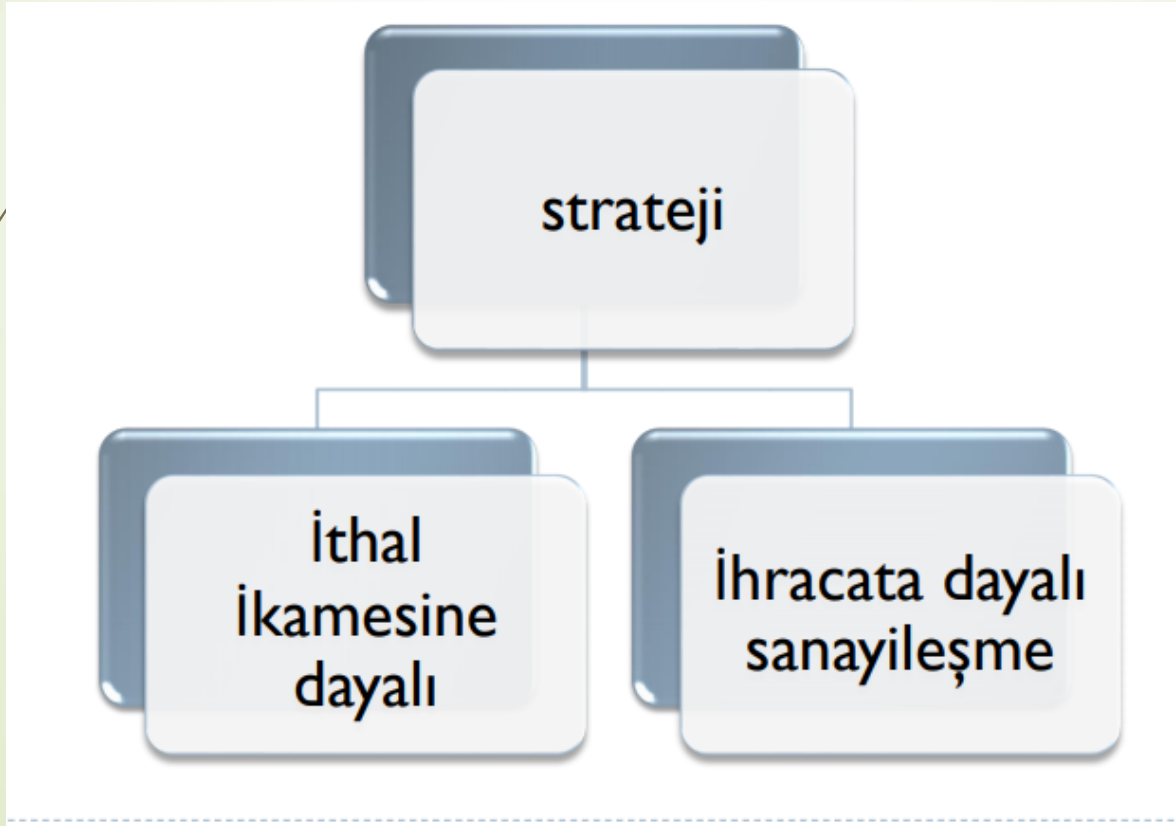
Ayrıca, bu politikayı uygulayan ülkelerin başta elektronik olmak üzere, ileri teknoloji içeren ancak montaja dayanan sanayi dallarında, üretim sürecinde bazı emek-yoğun ara malını üreterek ihraç etmeleri mümkün olabilmektedir.

İthal ikameci sanayileşme stratejisi uygulayan gelişmekte olan ülkeler, bazı malların ithalatına sınırlama getirirken, ihracata yönelik sanayileşme stratejisini izleyen gelişmekte olan ülkeler, bu defa ihracatta vergi iadesi, düşük faizli kredi ihracattan elde edilen döviz i ihracatçının dilediği gibi kullanma hakkı vb. gibi. ihracatı teşvik edici politika izlemektedirler.

Ekonomik Kalkınmada Sanayileşme Stratejileri

- 1) İçe yönelik sanayileşme (ithal ikameci) stratejisi
- 2) Dışa yönelik sanayileşme (ihracata dayalı) stratejisi
- 3) Bütünleştirilmiş/Karma sanayileşme stratejisi

İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisi

- İthal ikamesi, toplam arz içinde ithalatın payının azaltılması ve azaltılan ithalatın yerini yerli üretimin almasıdır. İthalatı azaltmak isteğiyle ithal edilen malın yerine ikamesinin yurt içinde üretilmesidir.
- Ekonomide ciddi bir değişimi simgeleyen ithal ikamesi süreci, ekonominin gelişme aşamalarından ve doğrudan kendisine yönelik politika uygulamaları tarafından da uyarlanabilmektedir.
- İthal ikamesi ilk kez Büyük Bunalım sonrasında az gelişmiş ülkelerde dış ticarete karşılaşılan zorluklar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde geçerli olan ithal ikamesi, kapsamlı bilinçli bir sanayileşme stratejisinin bir parçası olmaktan çok , krizin ortaya çıkardığı acil sorunlara çözüm bulmak için uygulanmıştır
- İthal ikamesi doğal ve uyarılmış ithal ikamesi olarak ayrılır.

• **Doğal İthal İkamesi Süreci:** İthalatın yerli üretimle ikamesinin, bu yönde oluşturulmuş ve somut tercihleri içeren bir politikadan ve ekonominin diğer kesimlerine yönelik ancak dolaylı olarak bu sonuca götürecek müdahalelerden etkilenmeden ortaya çıkması söz konusudur.

• Önceden ithal edilen ürünlerin yerli üretime geçilmesi ekonominin doğal güçleri tarafından gerçekleştirilmiş, bu sonucu sağlayacak dolaylı ve dolaysız bir müdahale olmamıştır.

• Ekonomik yapının bazı üretim türlerini karlı duruma getirmesi ve teknolojisi standartlaşan ürünlerin üretiminin karlı hale gelmesi örnek olarak verilebilir.

• **Uyarılmış İthal İkamesi Süreci:** İthalatın yerli üretimle ikamesine yönelik bir ya da birden fazla politikanın başlatılıp geliştirdiği bir süreçtir.

• Kamu otoritesinin tercihlerini yansıtan politikalarla uyarılıp geliştirilmektedir.

• İthal ikamesi bir sanayileşme stratejisini ve bu kapsamda somut tercihleri yansıtan sanayileşme politikalarıyla uyarılıp sürdürülebileceği gibi başka amaçların dolaylı bir yansıması olarak da uyarılabilmektedir.

İthal İkamesine Dayalı Sanayileşmeye Yöneliş Nedenleri

- Ödemeler bilançosu güçlükleri
- Savaşlar
- Kişi başına gelirdeki artışların uyardığı efektif talep artışları
- Bilinçli politik tercih

Temelde ithal ikamesi uygulamasına geçilmesinin en büyük faydası özellikle ülkede ödemeler dengesi güçlükleri kronik bir hal aldığıında önem kazanmaktadır. Böyle bir politika ile daha az ithalat yapıp döviz tasarruf edileceği umulmaktadır. İthal ikamesi yoluyla milli gelir içerisinde sanayinin payı artar, sanayi üretimi artar, sermaye birikimi hızlanır, talep genişler ve tarım kesiminde var olan gizli işsizlere yeni iş olanakları sağlar.

İthal İkamesine Dayalı Sanayileşme Stratejisinin Eleştirisi ve Uygulamadaki Sorunlar

- İthal ikamesi politikalar kaynak dağılımının bozulmasına yol açabilir.
- İthal ikamesi sanayileşme sürecinde ödemeler dengesinde bir rahatlatma yaratmak yerine durumu daha da kötüleştirebilir. Bu durum iki nedenden dolayı ortaya çıkabilir: İlki ithal ikamesi özellikle tüketim mallarının yurt içinde üretilmesine yönelik ara girdilere talebi büyük ölçüde arttırır. İkincisi ise, tüketim malları niteliğindeki ürünlerin dünya pazarında sürüm güçlükleri vardır ve bu durum dışa bağımlılık yanında teknolojik bağımlılık yaratır.
- İthal teknolojiye bağımlılık , teknoloji üretiminde bir atılıma izin vermezken sanayileşme sürecinin derinleşmesi de olanaksızlaşır.
- İthal ikamesi yurt içi tasarrufun azalmasına yol açabilir. İç tüketimin özendirilmesiyle ekonomi bir tüketim ekonomisi görünümü alır ve tasarrufların azalmasına yol açar.

-
- Devlet bir yandan daha önce ithal edilen bir malın yurt içinde üretimine başlanmasıyla gümrük vergisi gelirlerini, diğer yandan da yeni kurulan sanayi üretim sürecinin ilk dönemlerinde teşvik için kurumlar vergisini ve diğer vergileri almayarak, yurtiçi vergi gelirlerini kaybedecektir.
 - İthal ikamesi yurt içi tekelleşmeyi arttırır.
 - Dış ticarete ithalat kısıtlamaları ülkenin dışa açılmasını zorlaştıracak ve bu durum ekonomide etkinliğin ve verimliliğin düşmesine, maliyetlerin ve fiyatların yüksek kalmasına, dış piyasalarla rekabetin yapılamamasına, ihracata yönelmenin engellenmesine yol açacaktır.

İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisi

Toplam ihracat içinde sanayi malları payını ve ihracatı arttıracak politikaların uygulanmasına ihracat ikamesi denir.

Tarım ürünleri ve geleneksel olmayan hammaddelerin işlenmiş ve yarı işlenmiş olarak ihraç edilebilmesi veya işlenmiş ve yarı işlenmiş sınai mal ihracatının geleneksel hammadde ihracatı yerine geçmesi gibi uygulamaları da içinde barındırır.

İthal ikamesi ve ihracata dayalı sanayileşme stratejisi ulusal ekonomik güce dayalı büyümeyi konu alır. Oysa dışa dönük strateji dünya piyasalarını ile bütünleşmeyi ve entegrasyonu temel almaktadır

İhracata dayalı sanayileşme iç piyasadan çok dış piyasa için üretimi amaçlar.

Bu strateji yalnızca sanayi malları ihracatını özendirmek anlamına gelmemektedir. Bu strateji büyüme ve sermaye birikimi süresince piyasa ilişkilerinin yarattığı olumlu etkiyi öne çıkaran ve dolayısıyla ödemeler bilançosunda liberalleşmeyi öngören yaklaşımdır.

Dış ticaret politikasının temel yönelişi, ithalat rekabetinden vazgeçilmesi ve ihracatın özendirilmesi olmaktadır.

Dışa dönük strateji de amaç, dünya ekonomileriyle birleşmek ve onlarla uyumlu hale gelmek gibi daha kapsamlıdır.

İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisine Yöneliş Nedenleri

- İhracatın ekonomide doğurduğu ileri ve geri ekonomik etkilerdir. İhracat yoluyla dövizin artması, dövizin fırsat maliyeti ucuzlamakta ve zaman içinde ekonomideki korumacı duvarlar azaltılabilmektedir.
- İhracat ile elde edilen döviz kullanılarak gerekli ithal ara ve yatırım mallarının sağlanması ve yatırımların arttırılması olanağı doğmaktadır.
- İhracata dayalı sanayileşme stratejisi dış ticaretin doğrudan etkileri yanında dinamik etkilerden mümkün olduğu kadar kapsamlı bir biçimde yararlanmayı amaçlar ve ihracata özel önem veren büyümeyi içerir.

İhracata Dayalı Sanayileşme Stratejisine Eleştiriler

- İhracat artışının olumlu etkiler sağlamasında bazı koşulların varlığı gereklidir. Öncelikle ekonomide yüksek bir ihracat artış hızı olmalıdır. Bu artış hızında görülen gelişmenin istihdam ve reel gelir üzerinde dolaysız ve olumlu etkisi olması gerekir.
- İhracat sonucu elde edilen gelir tüketilen kısımdan çok tasarruf edilmelidir. Eğer tasarruf yapılamıyorsa ihracat artışının büyümeye etkisi olumsuz olacaktır.
- İhracata yönelik sanayiler ara malları bakımından önemli ölçüde dışa bağımlıysalar, ihracatçıların döviz kurlarının değişmesi ile sağladıkları avantaj ürettikleri malların fiyatlarının yükselmesiyle kaybedilebilir.

Bütünleştirilmiş Sanayi Stratejisi

- Gerek ithal ikameci gerekse ihracata dayalı sanayileşme birbirine rakip olmaktan çok birbirini tamamlayıcı niteliktedir.
- İthal ikamesi sanayileşmenin başlaması için gerekli olduğu ve ihracata dayalı bir sanayileşmenin ön koşuludur. Genellikle ihracata konu olan mallar sanayi genellikle ithal ikameci bir politika sonucunda kurulmaktadır.
- Bütünleşmiş stratejinin korumacı yanı olan ithal ikamesine dayalı sanayileşme strateji ile bir yandan dünya ekonomisinde ortaya çıkan yeni rekabetin, ticaret ve para sistemlerindeki hızlı gelişmelerin kalkınma çabasındaki ülkelerde oluşacak olumsuz etkileri en aza indirecek, diğer yandan ihracata dayalı sanayileşme ile sanayileşme için gerekli döviz geliri sağlayacaktır.

-
- Bütünleştirilmiş Sanayileşme stratejisinde uygulanmasında ithal ikamesi için zorunlu olan koruma ve müdahaleler yavaş yavaş azaltılarak kaldırılmalıdır.
 - Yerli üretimin, ithal yasakları ve miktar sınırlamaları gibi mutlak şekilde korunması yerine vergi ve sübvansiyon gibi araçlarla selektif şekilde korunması korumanın etkinliğini arttıracaktır
 - Kur ve faiz politikası gibi genel etkileri olan araçlar yerine vergi ve sübvansiyon gibi araçlar korunması istenen sektörlerle veya ürünlere doğrudan uygulanabilir niteliktedir.

1.4. İstihdamın Artırılması

Bir ülkenin ihracatı söz konusu ülkenin talebinin artmasına neden olurken ithalatı, toplam talebin azalmasına neden oluyordu.

İşsizlikle mücadelede, ithalatı sınırlayıcı önlemlerin alınmasıyla, daha çok dışarıdan satın alınan malların ülkede üretilmesi söz konusu olacağından, toplam talep ve dolayısıyla istihdam yükselecektir. Böyle bir durumda, söz konusu ülkenin ihracat yapan ülkelerin ihracatının azalması, bu defa bu ülkelerde işsizlik sorunlar doğmasına neden olacaktır. Bu şekilde bir ülkenin işsizlik sorununu çözümlerken başka ülkelerde işsizliğin ortaya çıkmasına neden olunması olgusuna, "*İşsizliğin ihracı politikası*" denilmektedir.

İşsizlikle mücadelede ithalatı kısıcı önlemlerin alınması yanında, ihracatı teşvik edici önlemler alınması yoluna da gidilebilir. Artan ihracat ile birlikte dış talebi karşılamak için üretimin artırılması çabası içine girilmesi, istihdamın artmasını sağlayacaktır.

İşsizliği azaltma amacıyla ithalatı kısıcı önlemlerin alınması şeklinde; politika (*işsizliğin ihracı politikası*) kısa vadede olumlu sonuç verirken, uzun vadede işsizlik sorunuyla karşılaşan diğer ülkelerin de ithalatlarını kısıcı önlemle vurmaları gibi bir sonucun doğmasına neden olacaktır. Böylece, ilk defa ithalatı kısıtlayıcı politika izleyen ülke, öbür ülkelerin de benzer politika izlemesi karşısında, bu defa ihracatının azalması ve ihraç ürünleri üreten sektörlerinde işsizliğin artmaya başlaması gibi bir durumla karşılaşabilecektir.

1.5. Kendi Kendine Yeterlilik (Otarşı)

Dış ticaretin, ticarete katılanlara yarar sağladığı ve ticaret yapan ülkelerin refah düzeylerinin artmasına neden olduğu savlarına karşın, bazı ülkeler özellikle geçmişte, kendi kendilerine yeterli olmanın özlemine duyarak, uluslararası ticareti en aza indirmeye yönelmişlerdir. Dışa açık ekonomilerin, savaş ve kriz dönemlerinde gereksinim duydukları temel malları ithal edememe acizliğine düşebileceği düşüncesine dayanan bu görüş, günümüzde fazla rağbet görmemektedir.

Ancak, aşırı uluslararası uzmanlaşmanın da, savaş ve kriz dönemlerinin çok daha güç atlatılan dönemler niteliği almasına neden olduğu da inkar edilemez. Günümüzde, özellikle tarımsal ürünler üretiminde kendine yeterlilik politikası, birçok ülke tarafından uygulanmaktadır.

1.6. Kalkınmanın Finansmanı İçin Gerekli Kamu Gelirlerini Sağlama

Gelişmekte olan ülkelerde, kalkınmanın finansmanında kullanılacak fonlar son derece sınırlıdır. Nüfusun büyük bir kısmının tarım sektöründe faaliyette bulunduğu bu ülkelerde, vergi gelirleri çok düşüktür ve ilave vergiler almak çok zordur. *Kalkınma için gerekli fon, geleneksel ihraç malları üzerine konan ihraç vergilerinden elde edilen gelirlerden sağlanmaya çalışılır.* Öte yandan ithal ve ihraç malları üzerine konulan vergiler, gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkeler için de önemli bir kamu geliri kaynağıdır.

1.7. İç Piyasada TekelleŖme Eğiliminin Kırılması

Bazı firmalar eŖitli nedenlerle (doğal, akdi ve fiili nedenler) monopolleŖirler. Bu Ŗekilde bir malın arzını kontrolleri altına alan firmanın monopol gücünü kırmanın en etkin yolu, söz konusu firmanın arzını kontrol ettiği mal ya da malların ithalatının kolaylaŖtırılması, eğer varsa ithalat sınırlamalarının kaldırılmasıdır.

Dış Ticarete Ekonomik Olmayan Nedenlerle Müdahale

1. Ülke Güvenliği

Her ülkenin özlemi, askeri araç ve gereç üretiminde kendine yeterli olabilmektir. Bu nedenle bir çok ülke, stratejik öneme sahip bazı malların ithalini kısıtladığı ve hatta yasakladığı gibi, özellikle ülke savunmasına yönelik bazı sanayileri koruyucu önlemler alırlar.

2. Politik Nedenler

Dış ticarete serbesti ve mukayeseli üstünlüğe uygun olarak uluslararası uzmanlaşma, bazı faaliyetlerin tamamen körlenmesine neden olabilecektir. İşte bu gibi, dış rekabete dayanma gücü zayıf faaliyet alanlarında çalışanlar, işlerini kaybetmek istemezler. Uzmanlaşma ile daha iyi iş olanakları ortaya çıkacağı bilinmesine rağmen, mevcut işi kaybetmemeyi yeğler ve siyasi tercihlerini o yönde kullanırlar. Öte yandan bazen hükümetler, kayırmak istedikleri bazı üreticilerin ürettikleri malların ithaline politik nedenlerle, sınırlamalar getirirler.

Korumacılığı Savunan Görüşler

Genç Endüstriler Tezi

Milli Savunma Tezi

Stratejik Ticaret Politikası Tezi

Sanayii Politikası Tezi

Haksız Rekabete Karşı Korunma Tezi

Dış Açıkları Azaltma Tezi

İstihdam Arttırma Tezi

Refah Arttırma Tezi

Üretim Maliyetlerinin Eşitlenmesi Tezi

1. Genç Endüstriler Tezi

Genç Endüstriler Tezi, korumacılıkla ilgili olan en eski görüşlerden biridir. Alexander Hamilton tarafından 1780 yılında ortaya atılan bu teze göre; *Yurt içi sanayiler ilk kurulduklarında birim maliyetleri hayli yüksektir. Optimum üretim kapasitesine ulaşamayan firma, ölçek ekonomilerinden yararlanamazlar. Bu esnada diğer firmalara, bu firma korunamazsa iflasla karşı karşıya kalıp kapanma tehlikesi yaşayabilirler. İşte bu durumda uzun dönemde karşılaştırmalı üstünlük elde etme potansiyeli olan firma, geçici bir süreyle korunabilir.* Bu anlayışa "Genç Endüstriler Tezi" adı verilir.

Korumacılık dış ticaret politika araçlarıyla yapılabilir. Fakat devlet koruduğu firmadan, verim arttırımı, maliyet düşürme gibi artı durumları görmek isteyecektir. Aksi takdirde korumayı çekebilir. Devlet korumacılığı yaparken, firmayı korumayla ilgili önceden bilgilendirmelidir. Bu durumda firma korumacılığın ne kadar süreyle, ne ölçüde devam edeceğini öğrenebilir. Bu tez az gelişmiş ülkeler için ortaya atılmış en önemli tezlerden biridir.

2. Milli Savunma Tezi

Milli Savunma Tezi, diğer görüşlere nazaran ekonomik değil, tamamı ile askeridir. *Amaç, büyük savaşlarda ülkenin ihtiyaç duyduğu tüm askeri kaynakların ülke içinden karşılanmasıdır.* Bu tezle askeri malzemelerin başka ülkelerden karşılanması durumunda risk alınmış olup, savaştan yenik ayrılma durumunun yükselmesi engellenmek istenmektedir. Koruma şekilleri, sübvanseler vermek, milli savunma tarifesi uygulamak olabilir.

3. Stratejik Ticaret Politikası Tezi

Gelişmiş ülkeler için düşünülen, gelişme potansiyeline sahip, ekonomi için hayati değere sahip firmaların korunmasını söyler. Üst düzey teknoloji isteyen firmalar bu alanda örnek verilebilir.(Bilgisayar, uzay teknolojisi...) James Brander ve Barbara Spencer, bu tezi ortaya atarak, yukarıda bahsedilen endüstri dallarının gelişimiyle diğer endüstri dallarının da bundan faydalanacağını, etkinin olumlu yönde olacağını savunmaktadırlar. Bu tezin işlemedeki en uygun ortam: pazarın sadece bir firmayı kaldırabilecek düzeyde olmasıdır. Yani bunun sayesinde firma monopolcü hale gelebilir.

4. Sanayii Politikası Tezi

Stratejik endüstriler için; 1990'larda ileri sürülen bu tezin amacı: *ekonomik refah ve dış rekabet için ülke adına son derece önemli olan endüstrileri dikkate alır.* Yüksek harcama ve AR-GE maliyetleri fazla olan endüstrilere devlet desteği sağlanması gerekir. Devlet desteğiyle büyüyen firma yüksek ihracat gelirleriyle sağlar. Bu tez stratejik ticaret politikasının çok önemli bir basamağıdır.

5. Haksız Rekabete Karşı Korunma Tezi

Dış ticarete haksız rekabete neden olan çok önemli iki konu vardır: *Sübvansiyon* ve *Damping*. Bunları engellemek amacıyla DTÖ ve dünya ülkeleri çeşitli önlemler almışlardır. Haksız rekabet dış ticarete zarar veren en önemli konudur. Döviz ihtiyacı olan az gelişmiş ülkelerin kullandığı bu yöntemin iki istisnası vardır: Telafi Edici Vergiler ki bu yöntem sübvansiyon durumunda kullanılır. Diğer istisna durumu ise; anti-dampingdir. Bu durumda zaten adında anlaşıldığı üzere dampinge karşı kullanılabilir.

6. Dış Açıklarını Azaltma Tezi

Korumacılığı uygulayan ülkeler bu yolla ithalatı azaltıp, ihracatı arttırıp mevcut dış açıkları kapatabilir. Az gelişmiş ülkeler için sık sık uygulanan bu yöntem de en önemli sorun uygulayan ülkelerin rezerv kıtlığına düşmeleri sonucudur, finansal krizle birlikte bu tez amacından sapar ve finansal sıkıntı nedeniyle düşülen krizden çıkmanın yolu kredi ve borç almaktır. Ancak zaten sıkıntıda olan bu ülkeler, dış açıkları kapatamayıp, ekonomik daralmaya düşen bu ülkeler ihracatı kısar uygulanamaz hale gelir.

7. İstihdamı Arttırma Tezi

Ülkedeki istihdamı arttırmak için, korumacılık yapılabilir. Dış ticaret politika araçlarıyla ülke için yatırım arttırılabilir. *Ülke iç kaynaklarını aktif kullanmaya karar ver en devlet çeşitli yöntemlerle ülke içi endüstri dallarını arttırır ve istihdam yaratır.* Devlet bunu; ülke içindeki firmanın dış ülkedeki rakipleriyle mücadele etmesini sağlayarak yapabilir. Tez savunucularına göre bu duruma düşen bir ülkenin dış ticaret kısıtlaması da bir başka yöntemdir.

8. Refah Arttırma Tezi

Dış ticaret hadlerinin bir ülkenin lehine değişmesine refah artması adı verilir. Ancak karşı ülkenin buna cevap vermemesi durumunda olacak bir durumdur. *Bu tezle birlikte ortaya atılan görüş; dış ticaret hadleri sürekli aleyhine değişen ülkelerin bu durumdan çıkmalarıdır.* Çeşitli dış ticaret politika araçlarıyla bu durumdan çıkmaları öngörülmüştür.

9. Üretim Maliyetlerinin Eşitlenmesi Tezi

Emeğin bol olduğu ülkelerde ücretlerin ve hammadde fiyatlarının düşük olduğu sonucu vardır. Bu tez bu ülkeler için atılmıştır. Farklı ülkelerde farklı maliyetlerin var olması insanları buldukları düşük ücretli ülkeden daha iyi ücret veren bir ülkeye gitmesine sebep olur. Düşük ücret uygulayan bir ülke, yerli üreticiyle rekabet sağlayabilir. Bunu önlemenin yolu, bilimsel tarife ile mümkündür.

DIŞ TİCARET POLİTİKASI ARAÇLARI

- Devletin dış ticarete müdahale için kullandığı geleneksel araç, gümrük tarifeleridir. Ancak bu, zamanla etkisini yitirmiş ve bunu yerine çok sayıda yeni araç ve düzenlemeler çıkmıştır.
- **A) Gümrük tarifeleri:** malların ülke sınırından geçiői sırasında alınan vergilerdir.
- **B) Tarife-dışı araçlar:** döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetin tek taraflı kararı ile konulan müdahale önlemleridir. Dörde ayrılır:
 - 1) miktar kısıtlamaları
 - 2) tarife benzeri faktörler
 - 3) görünmez engeller
 - 4) gönüllü ihracat kısıtlamaları
- **C) İhracatın özendirilmesi**
- **D) Bağlı ticaret**

A. Gümrük Tarifeleri

Tarife, çeşitli mallara uygulanacak vergi oranlarını gösteren listeleri ifade eder. Gümrük vergileri genelde ithalattan alınır.

TARİFELERİN GELENEKSEL AMAÇLARI: **GELİR SAĞLAMA VE KORUMA**

Gelir sağlamaya yönelik tarifeler genellikle halkın yaygın biçimde tükettiği mallar üzerine konulur.

Koruma amaçlı vergiler ise bir malın ithalinden o malın yüksek yurtiçi fiyatı ile ondan düşük dünya fiyatı arasındaki fark tutarında veya daha yüksek ölçüde konulur. İthalatı tamamen önler.

B) Tarife-dışı araçlar:

1. Miktar Kısıtlamaları

Devletin ithalatı doğrudan doğruya belirli miktarla sınırlandırmasına dayanan uygulamaları kapsar. İthalat kotaları, ithalat yasaklamaları ve döviz kontrolü gibi önlemlerden oluşur.

İthalat Kotaları

Hükümetlerin ithal edilecek mal hacmi üzerine fiziki miktar veya değer olarak koyduğu sınırlandırmalara kota denir. Kotalar, belirli süreler için düzenlenir. Örneğin, bir yıl veya altı ay içinde ithal edilecek yabancı otomobillerin sayısını bin adet veya değerini bir milyon dolar olarak belirlemek gibi.

Global kotalar, ithal hacmi miktar veya değer olarak belirlenir, ithalatın hangi ülkeden ve kimler tarafından yapılacağına kısıtlama getirilmez.

Tahsisli sistemde kotalar, başvuruda bulunan firmalar arasında üretim kapasitesi, ihracat, istihdam vs. gibi belirli ölçütlere göre dağıtılır. Kotadan pay alanlara ise, ithalat izinlerini gösteren birer belge verilir. Bu belgelere ithalat lisansı denir.

Tarife kotalarında, ikili tarife sistemi uygulanarak kotalar yumuşatılır. Belirli miktarda mal yürürlükteki gümrük tarifesiyle ithal edilirken bu miktar dolduğunda tarifeler yükseltilir.

İthalat Yasakları

İthalat yasakları, ithalatı kotalarla kısıtlamanın son şeklidir. Burada yasaklanan malın ülkeye girişi tamamen önlenmektedir. **İthalat yasaklarına örneğin şu gibi nedenlerle başvurulabilir.**

- a) Ekonomi için önemsiz veya lüks sayılan malların ithaline izin verilmeyerek kıt döviz kaynaklarından tasarruf sağlanır.
- b) Yerli sanayi dış rekabetten tam olarak korunur.
- c) Dış açıkların kapatılmasına katkı sağlar.

Türkiye'de kotalar ve ithalat yasakları yerli sanayi koruma ve dış ödeme açıklarını önleme amacıyla geçmişte yoğun olarak kullanılmışlardır. 24 Ocak kararlarından sonra başlayan dış ticareti liberalleştirme hareketi içinde kotalara 1981 yılında son verildi. İthalat yasak olan malların sayısı da giderek azaltıldı ve 1990 ithalat rejimi ile tamamen (kanunen ithali yasak olan dışında) kaldırıldı.

Döviz Kontrolü

Kambiyo denetimi de denilmektedir. Devletin döviz piyasalarına değişik derecelerde müdahalesini anlatan genel bir ifadedir. En katı hali özel kişilerin döviz bulundurmasının yasaklanmasıdır. Yani döviz ihtiyacı olan ithalatçı bunu ancak Merkez Bankasından (MB) temin edebilir. Döviz işlemleri hükümet tekeli altındadır. Serbest döviz piyasası yoktur.

Türkiye'de 1980'lerde serbest döviz piyasasına ve konvertibiliteye geçmeden önceki yıllarda geçerliydi. Şu anda da Çin gibi bazı ülkelerde uygulanmaktadır.

İhracatçı ve döviz geliri elde edenler ise elde ettikleri dövizini MB'ye satmak zorundadırlar. Bu tür rejimlerde her zaman bir döviz karaborsası oluşur. Karaborsada döviz genelde daha pahalı olduğundan ihracatçı denetimden kaçıp dövizini burada satmak ister. Döviz almak isteyenler ise ithalat lisansı sahibi olmadıklarından karaborsadan temin ederler. Böylece dövizin bir resmi ucuz bir de gayriresmi pahalı kuru oluşur. **Türkiye de 1981'den sonra döviz kontrolleri azalmış ve serbest piyasaya geçilmiştir.**

2. Tarife Benzeri Faktörler

Gümrük tarifeleri gibi ithalatı pahalılaştırıp yerli üretimin karlılığını artıran fiyat mekanizması yoluyla serbest ticarete müdahale niteliğinde olan önlemlerdir. Örneğin, çoklu kur uygulamaları, yerli katkı oranları, ithalatı ikame edici endüstrilere verilen sübvansiyonlar vb.

3. Görünmez Engeller

Bu önlemler devletin, halk sağlığı, çevre korunması veya kamu güvenliği gibi nedenlerle çıkartmış olduğu idari, teknik düzenleme veya standartları içerir. Her ne kadar konuluş amaçları farklı olsa da, dış ticareti sınırlandırdıkları ölçüde bir tür dış ticaret engeli niteliği taşırlar.

4. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları

İhracat kotaları da denir. İthalatçı durumdaki gelişmiş bir sanayi ülkesinin iç piyasasını bozduğu gerekçesiyle bunları ihraç eden gelişmekte olan ülkenin ihracatı üzerine konulan miktar kısıtlamalarıdır.

Kısıtlamaya tabi olan mallar genellikle emek yoğun sanayi mallarıdır.

İthalatçı ile ihracatçı arasındaki bir anlaşma ile konulmaları ve kısıtlamayı ihracatçının koyması açısından ithalat kotalarından ayrılırlar.

C. İhracatın Özendirilmesi

Dış ticaret politikaları her zaman ithalatın sınırlandırılmasına yönelik olmaz. Amaç bazen ihracatın ya da genel olarak döviz kazandırıcı işlemlerin özendirilmesi olabilir.

Çoğunlukla ihracatçıya, ülkeye kazandırdığı dövizler karşılığında daha fazla ulusal para ödenmesi veya ihraç malları üretiminde maliyetlerin düşürülmesine yönelik uygulamalarla (ucuz kredi sağlanması, vergi muafiyeti vs.) bürokrasinin azaltılmasından oluşur.

D. Bağlı Ticaret

Bazen dvız tasarrufu sağlamak, satılamayan düşük kaliteli yerli üretim ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi nedenlerle bağlı ticarete başvurulabilir.

Bu tür ticaret çoğunlukla ülkeler arası anlaşmalara dayanır ve taraflardan birisi devlet kuruluşu niteliğindedir.

Eskiden sadece takas ve kliringden oluşan bağlı ticaret günümüzde karşı-satınalım, geri-satınalım, dengeleme gibi değişik yöntemleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

TARİHSEL AÇIDAN DIŞ TİCARET POLİTİKALARI

- XVI. yy dan itibaren geçerli olmaya başlayan ve yoğun korumacılığa dayanan merkantilizm XVIII yy dan itibaren etkisini kaybetmeye başlamış ve serbest ticaret akımları etkili olmaya başlamıştır. Burada "**en çok kayrılan ülke**" (MFN) adı verilen uygulamanın çok etkisi olmuştur.

EN ÇOK KAYRILAN ÜLKE (MNF-Most Favoured Nation)

KURALI

En çok kayrılan ülke kuralı, basit bir ifadeyle DTÖ'ye üye ülkelerin aralarında yapacağı ticarete ayrımcılık yapmama manasını ihtiva etmektedir. Diğer bir ifadeyle, Dünya Ticaret Örgütüne üye olan bir ülkenin çeşitli ekonomik, siyasi ya da kültürel ortaklıklar nedeniyle farklı bir ülkeye tanıdığı yatırım ve ticaret ayrıcalıklarının diğer üye ülkelere de tanıma zorunluluğu olarak tarif edilebilir. Kuralın esası, üye iki ülkenin aralarındaki tavizli ticari ilişkiden diğer üye ülkelerin olumsuz etkilenmesini önlemektir.

Örnek vermek gerekirse, Çin-Rusya Ve Türkiye Dünya Ticaret örgütüne üye ülkelerdir. Çin ve Rusya benzer siyasi vizyona sahip ülkelerdir. Diğer bir tabirle stratejik ortaklardır. Bu iki ülke siyasi, kültürel ve hatta stratejik ortaklıkları münasebetiyle birbirlerine uyguladıkları tavizli gümrük tarifelerini MNF (En Çok Kayrılan Ülke Kuralı) düzenlemesi altında aynen Türkiye'ye de uygulamak zorundadırlar. Verilen bu basit örnekten de anlaşılacağı üzere "En Çok Kayrılan Ülke Kuralı", dış ticarete oluşması muhtemel çifte standardın ve haksız rekabetin önlenmesi için getirilmiş temel prensiplerden birisidir. Söz konusu prensip, tüm üye ülkelerin birbiriyle eşit şartlarda ticaret yapmasına zemin teşkil etmektedir.

En çok kayırılmış ülke kuralı **kayıtlı** ve **kayıtsız** olmak üzere iki şekilde uygulanır.

- **Kayıtlı şekilde** ülkenin üçüncü ülkelere verdiği ödünlere karşılık olarak **aynı veya eşdeğerde bir ödün sağlaması** gerekir.

Günümüzde uluslararası ticarete geçerli olan ana ilke budur. Bu ilke ticarete “**ayırım gözetmeme**” uygulamasının bir gereği olarak da düşünülebilir. Bu aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü’nün dayandığı temel ilkelere birisidir. DTÖ’ye üye ülkelerden birisi diğer üye tarafa sağladığı tarife indirimini otomatik olarak tüm diğer üyelere de vermek zorundadır. Çünkü Örgüt üyeleri birbirlerine karşı en fazla kayırılmış ülke kuralı çerçevesinde işlem yapmayı kabul etmişlerdir.

I. Dünya savaşından önceki dönemde en gelişmiş sanayi ülkesi İngiltere'ydi. Bu ülke aynı zamanda serbest ticaretin savunuculuğunu yapmaktaydı. Diğer yanda sanayileşmeye yeni başlamış Almanya, Fransa ve ABD gibi ülkeler ise koruyuculuktan yanaydılar.

Büyük dünya depresyonu yıllarında hemen her ülke tariflerini yükseltmiş, böylece **rekabetçi devalüasyonlar** dönemine girilmişti. Geleneksel olarak serbest ticaretin savunuculuğunu yapan İngiltere bile 1932 yılında **Commonwealth Tercihli Tarife Sistemi'ni** kurmuş ve bu bölgelerin dışındaki ülkelere karşı tarifelerini önemli ölçüde yükseltmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ise uluslararası işbirliği düşüncesi ağır basmış ve bir dizi uluslararası örgüt kurulmuştur.

- Birleşmiş Milletler Teşkilatı
- Uluslararası Para Fonu
- Dünya Bankası
- Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO)

Ancak uluslararası ticareti serbestleştirmek amacı taşıyan ITO, ABD'nin sözleşmeyi onaylamaması üzerine resmen faaliyete geçmemiştir.

ITO'nun yerine 1948 yılında **Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)** ortaya çıkmıştır. GATT'ın yürüttüğü görüşmeler sonucunda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde gümrük tarifeleri önemli ölçüde azalmıştır.

1973'lerden sonra ise dünyada koruyuculuk akımları yeniden egemen olmaya başladı. Buna "**yeni korumacılık**" adı verilir. Bu dönemde korumacılık gümrük tarifelerinden çok, gönüllü ihracat kotalarına ve öteki görünmez ticaret engellerine dayanıyordu.

1994'te yapılan **Uruguay Toplantıları** sonucunda GATT anlaşmasını kapsayan **Dünya Ticaret Örgütü** kurulmuştur. Günümüzde dünya ticaretini serbestleştirme çabaları Dünya Ticaret Örgütü kapsamında sürdürülmektedir.

EN ÇOK KAYRILAN ÜLKE KURALI İSTİSNALARI:

1. Gümrük Birliği, Serbest Ticaret Anlaşması (STA), Bölgesel ekonomik anlaşmalar,
2. Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (Gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeler ile en az gelişmiş ülkelere karşı uyguladıkları vergisel tavizler),
3. Anti-Damping ve Telafi Edici vergiler, gibi hususlar “En çok kayrılan ülke kuralı” uygulamasının kapsamı dışında bırakılmıştır.

GÜMRÜK TARİFELERİ VE TİCARET GENEL ANLAŞMASI (GENERAL AGREEMENT ON TARRIFS AND TRADE) GATT

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünyada barışı sürekli kılmak amacıyla, uluslararası ekonomik işbirliğinin tesis edilmesinin gerekliliği düşüncesi genel kabul görmüştür. Bu çerçevede, ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak, uluslararası likidite ve mali güven gibi ihtiyaçlara cevap vermek ve uluslararası ticareti serbestleştirip artırmak amacıyla yeni kurumların oluşturulması yoluna gidilmiştir. IMF, Dünya Bankası gibi "Bretton Woods" kurumları bu çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır.

Uluslararası mali alanda sağlanan işbirliğinin yanı sıra, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yönünde de benzer bir işbirliğine ihtiyaç duyulması sonucunda, 50 kadar ülkenin temsilcisi tarafından "Uluslararası Ticaret Örgütü" (International Trade Organisation - ITO) adı verilen bir uluslararası örgütün kurulması amaçlanmıştır. Öte yandan, ITO'nun kuruluş müzakereleri devam ederken, belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak ve ITO'nun ülkelere onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak amacıyla, 23 ülke Ekim 1947'de Cenevre'de "geçici" olarak nitelendirilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) imzalamışlardır.

DTÖ'nun kurulamaması üzerine, "geçici" olma özelliğine rağmen, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1948-1994 yılları arasında uygulanmış ve dünya ticaretinde genel kabul gören bir çerçeve oluşturmuştur. 1948 yılından bu yana, uluslararası kural ve disiplinlerin daha da iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir.

1951 yılında İngiltere - Troquay'da yapılan müzakerelerde, bir çok ülke ile beraber Türkiye'nin de GATT'a katılması görüşülmüştür. Türkiye anlaşmayı 1953 yılında imzalamıştır

GATT'ın temel ilkeleri nelerdir?

GATT dört temel prensip üzerine inşa edilmiştir.

- 1. En Çok Kayrılan Ülke Kuralı*
- 2. Ulusal Muamele Kuralı : (National Treatment)*
- 3. Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi*
- 4. Tarifeler Yoluyla Koruma*

Ulusal Muamele Kuralı : (National Treatment)

Söz konusu kural, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal Muamele İlkesi yalnız bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır. Bundan dolayı, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması ulusal muamele ilkesine aykırılık teşkil etmez.

Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi:

GATT çerçevesinde öncelikle gümrük tarifelerinin indirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Her üye ülkenin taviz listesinde yer alan oranlar bağlı oranlar (bound rates) olarak adlandırılmakta ve ülkeler, uygulamada söz konusu oranların üzerine çıkamamaktadırlar. Bir başka deyişle, söz konusu oranlar o üye ülke bakımından bağlayıcı olmakta ve önemli ticaret partnerleriyle telafi amacıyla müzakere etmeksizin artırılamamaktadır. Uruguay Round müzakerelerinin en önemli sonuçlarından biri, ülkelerin taviz listelerini geliştirmeleri ve bağlı oranlar çerçevesinde yapılan ticaretin artmasıdır.

Tarifeler Yoluyla Koruma:

Ticarette şeffaflığın sağlanmasının en etkin yolu korumaların tarifeler yoluyla yapılmasıdır. GATT, tarife dışı engellerin bazı istisnalar dışında tümüyle yasaklanmasını, tarifelerin de giderek azaltılmasını öngörmektedir. Tarım ürünlerindeki ithalat kısıtlamaları büyük ölçüde tarifelere dönüştürülmüş olup, söz konusu süreç "tarifikasyon" olarak adlandırılmaktadır. Tarım ürünleri tarifeleri %100 oranında bağlı bulunmaktadır.

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (WORD TRADE ORGANISATION) WTO

DTÖ, 1 Ocak 1995'te kurulmuştur. Uruguay Round'a taraf olan ülkeler 15 Aralık 1993'te görüşmeleri tamamlamış ve Fas'ın Marakeş kentinde Nisan 1994'te "Nihai Karar" Bakanlar tarafından imzalanmıştır. 15 Nisan 1994'te ilan edilen Marakeş Deklerasyonu, Uruguay Round'u görüşmelerini onaylamış ve Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) altında gerçekleştirilen yedi görüşmenin "dünya ekonomisini güçlendirdiği ve daha fazla ticaret, yatırım, istihdam ve gelir artışı sağladığı"nı ilan etmiştir. DTÖ, Uruguay Round'u görüşmelerinin şekillendiği bir anlaşmadır ve GATT'ın devamıdır.

DTÖ oldukça kapsamlı olup ayrıca yeni hükümler de içermektedir. Tarım Ürünleri, Hizmetler, Fikri Mülkiyet Hakları, Ticaretle İlgili Yatırım Tedbirleri ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması DTÖ kapsamına alınmıştır. Keza daha önce anlaşma kapsamında olmayan ve Tokyo Round sonunda kabul edilen ve uyulması ihtiyari olan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler (tedbirler), Ticarete Teknik Engeller, İthal Lisansları Prosedürü, Devlet Alımları, Gümrük Değerleme ve Anti - Damping kodları (anlaşmaları) DTÖ kapsamına dahil edilmiş ve aynı zamanda uyma zorunluluğu getirilmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve GATT Arasındaki Farklar Nelerdir?

DTÖ, sadece GATT'ın biraz genişletilmiş bir şekli değil, aksine tamamen değişik bir yapıya ve farklı bir karaktere sahiptir. İki arasındaki temel farklılıklar şöyle sıralanabilir;

1. GATT, herhangi bir kurumsal yapısı olmayan ve kuruluşundaki amacı 1940'ta Uluslararası Ticaret Örgütü'nü kurmak olan ve bu amaçla çeşitli kuralları içeren çok taraflı bir anlaşmadır,
2. GATT, geçici olarak kurulmuş ve 40 yıllık bir faaliyetten sonra anlaşmaya taraf olan hükümetler GATT'ı sürekli bir anlaşmaya çevirmek istemişlerdir. DTÖ taahhütleri buna karşın sürekli bir karakter taşımaktadır,

3. GATT kuralları sadece mal ticaretini kapsarken, DTÖ mal ticaretinin yanında, hizmetler ticareti ve ticari nitelikteki fikri mülkiyet haklarını da kapsamaktadır,

4. GATT anlaşması çok taraflı bir araçken 1980'lerde yeni pek çok anlaşma ilave edilerek, selektif bir yapıya dönmüştür. DTÖ'yü oluşturan anlaşmalar ise neredeyse tamamı çok taraflıdır ve taahhütler üyelerin tamamını bağlamaktadır,

5. DTÖ, GATT'a göre anlaşmazlıkların çözümünde daha hızlı çalışan, otomatik mekanizmalara sahiptir.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Amaçları Nelerdir?

DTÖ'nün kurulması ile oluşturulan geliştirilmiş ve güçlendirilmiş kurallara dayalı sistem, uluslararası ticaretin teşviki ve genişlemesini hedeflemektedir. Sistemin temel amacı, ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara liberal, güvenli ve öngörülebilir erişimlerini sağlamaktır.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran 15 Nisan 1994 tarihli Marakeş Anlaşmasında örgütün amaçları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Hayat standardının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;
- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;
- Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;
- Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak.

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TÜRKİYE

Türkiye Uruguay müzakereleri (round) sonunda Marakeş'te Dünya Ticaret Örgütünü (DTÖ) kuran anlaşmayı imzalamıştır. Bu kapsamda çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararı ile 26 Mart 1995 tarihinden itibaren DTÖ'ye kurucu olarak üye olmuştur. DTÖ üyeleri arasında Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ) grubunda yer alan Türkiye (ABD'nin siyasi tavrı münasebetiyle, geliştiği gerekçe gösterilerek çıkartılması gündemdedir), "Uruguay Round" anlaşmalarında öngörülen taahhütlerini yerine getirmiştir.

Türkiye, DTÖ'de GYÜ'ler grubunda yer almakla birlikte 01.01.1996 tarihi itibariyle AB ile tamamlanan Gümrük Birliği çerçevesinde Uruguay Round taahhütlerinin çok daha ötesine giderek uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi konusunda diğer üye GYÜ'lerin ilerisinde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA:

Adaçay, F. R.2012, Kalkınma ve Sanayileşme Stratejileri, İçinde Günsoy, B. ve Özsoy, C. (Eds) İktisadi Kalkınma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Krugman, Paul, Maurice Obstfeld ve Marc Melitz, (2012), International Economics: Theory and Policy , 9/E, Pearson.

Hoekman, Bernard ve Michel Kostecki, (1995), The Political Economy of the World Trading System, From GATT to WTO, Oxford University Press.

Seymen, Dilek, (2002), "Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi", (Dan. Prof. Dr. Sadık Acar), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 4, Yıl: Ekim-Aralık 2002.